

ב. המודר הנאה מחברו, אינו יורד לתוך שדה חברו בשביעית כדי ללקט מפירותיו. לדברי עולא, מדובר באילנות העומדים על הגבולים, שיכול ללקט מבחוץ הלכך כניסתו אסורה משום דריסת הרגל. ולדברי רבי שמעון בן אליקים אסור להיכנס בכל אופן, אעפ"י שהתורה הפקירה את הקרקע לצורך לקיטת הפירות – גזירה שמא ישהה בעמידה. ואין חילוק אם נדר קודם השביעית או בשביעית עצמה. הלכה כר"ש בן אליקים שגוזרים שמא ישהה בעמידה (עפ"י רמב"ם, ריטב"א וש"פ). נדר הימנו מאכל – יורד לתוך שדהו, שאין דריסת רגל בכלל הנדר.

לקיטת הפירות הנוטות; אם נדר 'מנכסי' – מותר ללקטם בשביעית שהרי הם הפקר ואינם בכלל 'נכסי' כנ"ל. ואם 'מנכסי' [אלו], אם נדר לפני שביעית – אינו אוכל מן הנוטות שהרי אדם אוסר דבר שלו לכשיצאו מרשותו כאמור. ואם בשביעית נדר – אוכל, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

א. מדובר בפירות מופקרים. לדעת המבי"ט (בתשובה ח"א י יא) ומהרי"ט (ח"א מג), אין הדבר תלוי בבעלים אם הפקירו בפועל אם לא אלא התורה הפקיעתם הימנו. ואין כן דעת הבית-יוסף (אבקת רוכל כב כד).

ב. בפירות האילנות העומדים על הגבולים, אפשר שאין רשות להיכנס לשדה כיון שיכולים ליטול בלא כניסה. ויתכן שאין אסור הדבר אלא במודר הנאה כנ"ל (עפ"י פירוש הרא"ש. ובמאירי משמע שפשוט שאסור להיכנס כשאפשר מבחוץ. ושמא אף הרא"ש לא הסתפק אלא כשנוח לו יותר ללקטם מבפנים. וצ"ע).

דפים מב – מג

סו. מה דינם של השאלה, הלוואה, קניה ומכירה במודרי הנאה?

אסור להלוות למודר הנאה, להשאילו, ולמכור לו – מפני שמהנהו [ישנם אופנים שהמכירה מותרת, כאשר כל ההנאה של המוכר – כדלעיל לא]. ללוות ולשאול ולקנות, המדיר מהמודר; לדברי רבי יוסי בר' חנינא: מותר. ולדברי אביי: אסור – גזירה לשאול משום להשאיל וכו'. (ודוקא בכגון זה גזרו, אבל לא בהנאה גמורה – אלא מותר למודר להנות את המדיר ואין חוששים שמא יהנה המדיר את המודר. ר"ן). משנתנו כרבי אליעזר האוסר 'ויתור' במודר הנאה, אבל לדעת התנאים המתירים 'ויתור', מותר להשאילו כלים שאין רגילים להשכירם (כדלעיל לב-לג. עפ"י ר"ן).

דף מג

סז. א. האוסר בקונם את חרישתו בשדהו לעולם, מפני סירובו של חברו להשאיל לו פרתו – מה נכלל באיסור זה?

ב. המודר הנאה מחברו, האם מותר למדיר לגרום הנאה למודר בדרך עקיפה?
ג. האם מותר לאדם להפקיר ממונו כדי שיבוא המודר ויטלנו?

א. מי שביקש מחברו את פרתו לשאלה, ואמר לו: אינה פנויה. ואמר המבקש: 'קונם שדי שאני חורש בה לעולם'; אם דרכו לחרוש (בעצמו) – הוא אסור, וכל אדם מותרים (שאינן במשמעות לשונו אלא חרישתו בלבד). ואם אין דרכו לחרוש – הוא וכל אדם אסורים.

ב. שנינו: המודר הנאה מחברו, ואין לו מה יאכל (לאו דוקא אלא דיבר בהווה. עתוס' ופרא"ש) – הולך המדיר אצל החנוני ואומר: איש פלוני מודר ממני הנאה ואיני יודע מה אעשה. והוא נותן לו, ובא ונוטל מזה. וכן כשהיה לו צורך לבנות בית או לגדור גדר, הולך המדיר לפועלים ואומר להם כיוצא בזה. וכן כשהיו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל – נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה.

א. כל שכן שאם לא אמר לאדם מסויים אלא אמר 'כל הון אינו מפסיד' – מותר (ר"ן עפ"י גמרא בכתובות).

ב. אין המדיר חייב לשלם לחנוני את מה שנתן למודר, אלא אם רצה משלם. שאם היה חייב – הרי זו עשיית שליחות שלו, ואסור (ר"ן; תוס'; פרא"ש).

ג. היו המדיר והמודר מהלכים בדרך ואין למודר מה יאכל, ואין עמהם אחר – המדיר מניח ממאכליו על הסלע או על הגדר ואומר: הרי הם מופקרים לכל מי שיחפוץ. והלה נוטל ואוכל. רבי יוסי אוסר. רבי יוחנן פירש טעמו של רבי יוסי שסבר הפקר כמתנה, שאינו יוצא מרשות בעליו עד שיבוא לידי זוכה, נמצא שהמודר נהנה מנכסי המדיר. [ואף על פי שרבי יוסי (בברייתא) התיר באופן שהפקרו קדם לגדרו – זהו מפני שהגודר אין דעתו על מה שהפקיר]. ורבי הקשה על כך [לדחות סברא זו שאין דעתו על מה שהפקיר]. והסיק שטעמו של רבי יוסי הוא גזרה משום מתנת בית חורון. (פירוש, שמא יפרש שאין עושה כן אלא כדי שיבוא ויאכל, בדומה למעשה שהיה בבית חורון. לכך אסר אף מפקיר בסתם, אם לא שקדם ההפקר לגדר).

א. סוגית הגמרא להלן כרבי יוחנן, ואולם יש לנקוט כפי שהסיק רבא (עפ"י ר"ן).

ב. גם לחכמים לא התירו אלא כשאין לו מה יאכל (פרא"ש ותוס') – 'למדנו שכל הערמות אסורות בין ברבים בין ביחיד בנדרים, שלא התירו אלא בשעת הדחק שאין לו מה יאכל'. לשון הרב רבי אליעזר ממ"ץ (תוס').

דפים מג – מד

סח. א. האם ההפקר חל מיד או לא חל עד שיבוא לרשות זוכה? מאי נפקא מינה?
ב. המפקיר את שדהו לעולם או לזמן מוגבל, האם ומתי יכול לחזור בו? מה דינה לענין תרומות ומעשרות לאוכל מפירותיה?

א. כאמור, לדברי רבי יוחנן בדעת רבי יוסי, ההפקר אינו חל עד שבא לרשות זוכה. ומפני כן אסר רבי יוסי למודר ליטול מנכסי המדיר המופקרים. ולמסקנת רבא אף לרבי יוסי יצא ההפקר מרשותו מיד (ובמודר הנאה בלבד אסר משום גזירה).

נפקותא נוספת מבוארת בגמרא, לענין תרומות ומעשרות משדה מופקרת, שאם נוקטים שאין יוצא מרשותו מיד, הרי שהמפקיר שדהו וחזר בו קודם שזכה בה אחר – חייב במעשרות מן הדין. ואילו לחכמים (ולרבא אף לרבי יוסי כנ"ל) פטור מדאורייתא.

לדברי עולא, אף חכמים החולקים על רבי יוסי מודים במפקיר שדהו לזמן מוגבל, ליום אחד, לשבת אחת ואפילו לשבוע (= שבע שנים) אחד, שעדיין אגוד הוא בשדה ואומדים דעתו שאין נוח לו שיצא מרשותו מיד, כל עוד לא זכה בו אחר. ואילו ריש לקיש אינו מחלק בכך.

לפי תירוץ אחד בגמרא (מה. לפירוש הר"ן) מודה רבי יוסי במפקיר בפני שלשה אנשים שיוצא מרשותו מיד, שאינו דומה כלל למתנה. ורק במפקיר בפני אחד או שנים הרי זה דומה למתנה, שאינו מפקיר אלא על דעתם.

פרא"ש צדד לפרש דברי הגמרא באופן אחר, ולפירושו אין מקור לחילוק זה בדעת רבי יוסי.